

ВІДГУК

офіційного опонента, професора, доктора психологічних наук

Балахтар Валентини Візиторівни

на дисертацію Тарасової Ірини Олександрівни «Формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка)

Актуальність обраної теми дисертації. Доцільність дослідження проблеми формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії не викликає сумніву, особливо в умовах сучасного кризового стану українського суспільства. Актуальність теми зумовлена об'єктивною потребою у висококваліфікованих психологах, здатних надавати ефективну допомогу особам, які зазнали травматичного впливу війни, втрати, вимушеного переміщення, хронічного стресу та інших тяжких психоемоційних наслідків військової агресії. У дисертації обґрунтовано, що в умовах масової психотравматизації населення та поширення посттравматичних станів, зокрема ПТСР, суттєво зростають вимоги не лише до професійної компетентності психолога загалом, а й до його спеціальної готовності здійснювати саме корекційно-відновлювальну роботу з різними категоріями постраждалих.

Безумовно, готовність психолога до такої діяльності є не лише сукупністю знань, умінь і навичок, необхідних для роботи з травмованими особами, а й складним інтегративним утворенням, що охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісний та емоційно-регулятивний компоненти. Саме тому проблема формування такої готовності у процесі професійної підготовки набуває особливої ваги, оскільки йдеться про здатність майбутнього психолога не лише володіти сучасними методами допомоги, а й

зберігати професійну стійкість, рефлексивність, емпатійність, готовність до супервізії та відповідальної роботи з колективною і індивідуальною травмою.

Водночас кількість наукових праць, у яких цілісно висвітлено саме психолого-педагогічні умови формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії, залишається недостатньою. Науковий інтерес до вдосконалення професійної підготовки психологів у закладах вищої освіти сьогодні має включати не лише загальні питання професійного становлення, а й спеціалізовану підготовку до роботи в умовах воєнної травматизації суспільства, що підкреслює необхідність подальшого дослідження цього феномену.

Саме тому вивчення проблеми формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії є перспективним вектором розвитку сучасних психолого-педагогічних досліджень, оскільки дає змогу уточнити сутність цього феномену, визначити його структуру, критерії, показники та рівні сформованості, а також обґрунтувати психолого-педагогічні умови його розвитку в системі професійної підготовки. Натомість розуміння психолого-педагогічних умов як «ключовому інструменту реалізації структури професійної готовності психолога до корекційно-відновлювальної діяльності з постраждалими від військової агресії» сприятиме удосконаленню змісту підготовки майбутніх психологів, розробленню практико-орієнтованих програм навчання та підвищенню якості психологічної допомоги в умовах воєнного часу. Тому дисертаційна робота Ірини Олександрівни Тарасової, метою якого є теоретичне обґрунтування психолого-педагогічних умов формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи та експериментальне дослідження ефективності названих умов, є вельми актуальним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Подані в дисертації Ірини Тарасової наукові положення, висновки і рекомендації є належно обґрунтованими, логічно

виваженими та достовірними. Це забезпечується чіткістю наукового апарату дослідження, методологічною вивіреністю роботи, відповідністю використаних методів поставленій меті та завданням, а також поєднанням теоретичного опрацювання проблеми з її емпіричним вивченням.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків та результатів, представлених у дисертації. Достовірність отриманих результатів не викликає сумніву, оскільки вона забезпечується комплексним поєднанням теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження, а також експериментальною перевіркою основних положень роботи. Наукова новизна дисертації полягає в комплексному теоретичному й методичному обґрунтуванні процесу формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії. Авторкою вперше визначено й розкрито зміст, структуру, характеристики та рівні такої готовності з урахуванням специфіки воєнної травматизації та потреб сучасної психологічної допомоги. Обґрунтовано й експериментально перевірено психолого-педагогічні умови формування готовності, а саме системну теоретичну підготовку, спеціальну психологічну підготовку, розвиток рефлексії, профілактику вигорання та використання інтерактивних методів навчання. Важливим результатом дослідження є також розроблення й апробація навчальної програми «Корекційно-відновлювальна робота психолога з постраждалими від військової агресії», яка охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісний та емоційно-регулятивний компоненти готовності. Авторкою вдосконалено діагностичний інструментарій для визначення рівня її сформованості й уточнено засоби розвитку в умовах воєнного конфлікту. Подальшого розвитку набули положення щодо особливостей формування професійної ідентичності психологів, які спеціалізуються на корекційно-відновлювальній роботі з постраждалими від військової агресії.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці й апробації

цілісної навчальної програми формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії, а також методичних рекомендацій для викладачів закладів вищої освіти й фахівців-практиків. Цінність одержаних результатів посилюється тим, що запропонована структура готовності може бути використана у змішаному, дистанційному та аудиторному форматах навчання, а також адаптована до різних спеціальностей вищої освіти.

Результати дослідження вже впроваджено в освітній процес Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та в практику роботи ГО «Терапія перемоги», ГО «Міжнародний альянс готовності HR», підтримки психологів та викладачів міжнародних програм у співпраці з фахівцями Ізраїлю, що підтверджує їхню прикладну значущість і можливість широкого застосування у підготовці майбутніх психологів та підвищенні кваліфікації фахівців, які працюють з постраждалими у кризових умовах.

Оцінка змісту дисертації. Зміст і результати дисертаційного дослідження І.О. Тарасової заслуговують на позитивну оцінку. Роботу вирізняють послідовність, чіткість і логічність викладу, коректність наукового аналізу, належний рівень опрацювання теоретичних джерел та вміння здобувачки поєднувати теоретичне осмислення проблеми з її емпіричним дослідженням. Це свідчить про достатній рівень наукової кваліфікації дисертантки, її здатність до самостійного розв'язання поставлених завдань відповідно до мети дослідження.

Дисертантка застосовує адекватний методичний апарат, що включає аналіз науково-теоретичних джерел, психодіагностичні методи, психолого-педагогічний експеримент, методи математичної статистики та якісної інтерпретації одержаних результатів. Це дозволило не лише з'ясувати зміст, структуру, характеристики та рівні сформованості готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії, а й дослідити психолого-педагогічні умови її формування та перевірити

ефективність розробленої навчальної програми.

Безперечним здобутком дисертантки є представлений у першому розділі теоретико-методологічний аналіз проблеми готовності психолога до роботи з постраждалими від військової агресії, уточнення сутності корекційно-відновлювальної роботи та обґрунтування структури готовності, що охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісний та емоційно-регулятивний компоненти. На підґрунті проведеного емпіричного дослідження у другому розділі авторкою послідовно проаналізовано фундаментальні та професійно-прикладні компоненти готовності, виявлено їх взаємозв'язки та обґрунтовано психологічні особливості її сформованості у майбутніх психологів.

На цьому тлі важливим практичним результатом дослідження є третій розділ, у якому обґрунтовано психолого-педагогічні умови формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії, розроблено й апробовано навчальну програму, спрямовану на розвиток усіх структурних компонентів цієї готовності, а також представлено результати її впровадження. Робота вдало структурована, кожен розділ є завершеним і підпорядкованим загальній логіці наукового пошуку здобувачки.

Стиль викладання дисертації, відповідність її тексту встановленим вимогам. Структура та оформлення дисертації відповідають основним вимогам до такого типу робіт. Дисертацію викладено українською мовою на 220 сторінках, із яких 184 сторінки припадає на основний текст. Позитивне враження справляє і мовний стиль здобувачки, що містить оригінальні авторські пояснення, порівняння та узагальнення. Структура дисертаційної роботи характеризується логічністю та доцільністю: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Вступна частина дисертації містить чіткі формулювання, лаконічно та

виважено представлено актуальність, методологічний апарат, наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, а також можливості застосування наукових положень і висновків дослідження, результати апробації та впровадження. Теоретичні положення першого розділу є результатом ґрунтовного аналізу проблеми готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії, що уможливило обґрунтування змісту, структури та показників сформованості цієї готовності. У другому розділі представлено емпіричне дослідження стану готовності психологів до означеної діяльності, охарактеризовано її фундаментальні та професійно-прикладні компоненти, а також розкрито взаємозв'язки між ними. У третьому розділі обґрунтовано психолого-педагогічні умови формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії, описано результати формувального експерименту та подано методичні рекомендації щодо впровадження розробленої навчальної програми. З аналізу тексту дисертації вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Джерельною базою дисертації стали фундаментальні наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців, у яких висвітлено проблеми професійної підготовки психологів, психологічної допомоги постраждалим від військової агресії, корекційно-відновлювальної роботи, травматичного досвіду та психолого-педагогічних умов формування професійної готовності. У дисертації подано ґрунтовний теоретичний аналіз зазначеної проблеми, узагальнено сучасні наукові підходи до розуміння готовності психолога до роботи з постраждалими від військової агресії, обґрунтовано її структуру, критерії, показники та рівні сформованості, а також психолого-педагогічні умови її формування.

Отримані результати дисертаційної роботи достатньою мірою висвітлено у

16 наукових публікаціях, з яких 7 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, 1 статтю – у зарубіжному науковому періодичному виданні, 4 праці засвідчують апробацію результатів дисертації, ще 4 публікації додатково відображають її наукові результати. У публікаціях всебічно висвітлено теоретичні та практичні аспекти формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії, зокрема у взаємозв'язку її мотиваційно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного, особистісного та емоційно-регулятивного компонентів, що дає підстави стверджувати про достатню повноту апробації та оприлюднення основних положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення до дисертації, зауваження та пропозиції. У цілому варто відзначити належний науковий рівень дисертаційного дослідження, обґрунтованість отриманих результатів і практичну значущість запропонованих авторкою напрацювань. Водночас вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та пропозиції, які мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер.

1. У роботі авторка поєднує різні підходи до підготовки психолога до роботи з травмою: когнітивно-поведінковий, тілесно-орієнтований, психодіагностичний, міждисциплінарний. Водночас доцільно було б уточнити, за яким теоретико-методологічним принципом інтегровано ці підходи в єдину модель підготовки психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії?

2. У роботі емпіричне дослідження проведено на вибірці магістрантів-психологів, тобто майбутніх фахівців, тоді як у назві дисертації, окремих положеннях наукової новизни та висновках використано ширше поняття «психолог». На наш погляд, варто було б чіткіше розмежувати висновки, що стосуються майбутніх психологів у системі магістерської підготовки, і висновки, які можуть бути поширені на практикуючих фахівців.

3. Зважаючи на значну кількість і змістовність результатів емпіричного дослідження формування готовності психологів до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії, було б доцільним оформлення загальної схеми, яка б наочно показала всі результати констатувального етапу експерименту.

4. Зважаючи на виражену практичну спрямованість дослідження, робота могла б виграти від більш розгорнутого представлення механізмів упровадження авторської програми в різних освітніх і практичних середовищах. Це дало б змогу ще переконливіше показати, які саме елементи програми є інваріантними, а які потребують адаптації залежно від контингенту здобувачів освіти чи професійного середовища.

Зазначені зауваження та побажання не впливають на загальний високий рівень наукового дослідження, достовірність і обґрунтованість висновків дисертантки та не зменшують наукової значущості виконаної роботи.

ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження «Формування готовності психолога до корекційно-відновлювальної роботи з постраждалими від військової агресії» виконано на належному науковому рівні, за змістом відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), є цілісним, самостійним дослідженням, що характеризується науковою новизною, теоретичним та практичним значенням,

а її авторка, **Тарасова Ірина Олександрівна**, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка).

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор, професор
кафедри психології факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Валентина Балахтар

